

Wstęp

Oddajemy do rąk Czytelników 28 tom czasopisma „Język a Kultura”, poświęcony tym razem zagadnieniu świadomości językowej w aspekcie antropologiczno-kulturowym. Różnorodność tematyczna zamieszczonych w tomie artykułów potwierdza wielość definicyjną tego pojęcia i pokazuje jego szerokie zastosowanie w praktyce analitycznej.

Otwierający tom artykuł Władysława Miodunki, będący studium przypadku, dotyczy kształtowania się indywidualnej świadomości językowej rodzimego użytkownika polszczyzny (uczestniczki studiów doktoranckich z zakresu językoznawstwa). Proces ten, zdaniem autora, można podzielić na etapy, a następnie w każdym z nich wskazać odpowiednie czynniki kształtujące indywidualną świadomość językową badanej osoby.

W tekście drugim z kolei Stanisław Cygan przedstawia sposób postrzegania swojego języka przez mieszkańców wsi dwóch regionów: kieleckiego i opoczyńskiego. Gwara jest dla tych społeczności nie tylko odmianą języka o ograniczonym zasięgu geograficznym: głównie lokalnym (granice kilku sąsiednich wsi) czy regionalnym, ale przede wszystkim stanowi ważny wykładnik tożsamości lokalnej.

O świadomości językowej słuchaczy Radia Wrocław na podstawie pytań kierowanych do programu *Na końcu języka* (od 2016 roku noszącego nazwę *Język polski*) pisze Anna Dąbrowska. Autorka na podstawie odpowiedzi udzielanych słuchaczom stwierdza, że największą trudność pytającym sprawiają przede wszystkim morfologia i semantyka, rzadziej składnia, a następnie omawia prawdopodobne przyczyny tych problemów.

Zdaniem Piotra Kładoczego natomiast do oceny świadomości językowej mogą posłużyć nazwy dźwięków. Przyjęta perspektywa opisu umożliwia autorowi ukazanie świadomości językowej wobec nazw dźwięków w ujęciu psycholingwistycznym, opisowo-rejestrującym i socjolingwistycznym, zwraca on również uwagę na przejawy komunikacyjnej i kreatywnej działalności ludzi w zakresie tego typu nazw.

Kilka kolejnych tekstów jest podsumowaniem badań prowadzonych nad zagadnieniem świadomości językowej z perspektywy diachronicznej.

Związkami świadomości językowej Szymona Budnego z jego świadomością narodową zajmuje się Jan Kamieniecki, ukazując poglądy tego działacza religijnego w kontekście jego pism i tłumaczeń, zwłaszcza w odniesieniu do języka starobiałoruskiego, polskiego oraz języków biblijnych.

Przejawom świadomości językowej w zakresie stosowania perswazyjnych aktów mowy w średniopolskich diariuszach sejmowych poświęca swój artykuł Małgorzata Dawidziak-Kładoczna. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy diaryści opisujący przebieg obrad sejmowych w dawnych wiekach zdawali sobie sprawę z używania przez posłów nakłaniających aktów mowy. W rezultacie badaczka uznaje, że celowo posługiwali się oni urozmaiconą leksyką, ponieważ dążyli do jak najdokładniejszego przedstawienia werbalnych zachowań mówców.

Badania nad świadomością językową okresu międzywojnia podejmuje natomiast Ewa Woźniak, przedstawiając inicjatywy w zakresie kultury języka podejmowane przez ówczesne Ministerstwo Komunikacji. Autorka omawia działania funkcjonującej w latach 1919–1938 Komisji Językowej na rzecz poprawności języka używanego w kolejnictwie.

Ostatnia grupa artykułów zamieszczonych w prezentowanym tomie wiąże się z opisem świadomości językowej w odniesieniu do polszczyzny traktowanej jako język obcy, drugi i odziedziczony (w Polsce i poza jej granicami).

O obecności języków polskiego i litewskiego w przestrzeni publicznej na Litwie pod koniec XIX i w pierwszej połowie XX wieku pisze Jacek Stasioreczyk, uwzględniając językowy aspekt kształtowania się tożsamości narodowych na tym terenie.

Czynniki pozajęzykowe wpływające na współczesną sytuację języka polskiego na Litwie analizuje z kolei Mirosław Dawlewicz. Według tego badacza „jednym z postulatów polskiej mniejszości na Litwie nadal pozostaje używanie języka polskiego w sferze publicznej”.

Socjo- i psycholingwistyczne uwarunkowania wielojęzyczności mieszkających na Litwie Polaków przedstawia Kinga Geben. W jej ocenie to, czy w przyszłości polska mniejszość narodowa na Litwie będzie mówiła po polsku, jest uzależnione od języka używanego dzisiaj w domu i szkole.

Formy grzecznościowe we współczesnej polszczyźnie pisanej na Ukrainie są przedmiotem dociekań Ałły Krawczuk. Autorka poddaje ocenie wpływ ukraińskich zwyczajów grzecznościowych na polskie zwroty etykietalne, występujące w polszczyźnie odziedziczonej na Ukrainie i pyta o ich akceptowalność na te normy ogólnopolskiej.

Zamykający omawiany tom artykuł Anny Burzyńskiej-Kamienieckiej zawiera analizę przejawów świadomości językowej uczestników egzaminów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego. Autorka uważa, że świadomość ta ma charakter złożony, a jej funkcjonowanie można ująć w dwu podstawowych aspektach: kompetencyjnym (uświadamianie sobie potrzeby znajomości elementów systemu języka polskiego i wynikającej z tego komunikacyjnej skuteczności wypowiedzi) i przekonaniowym (ocena znajomości polszczyzny jako wartości pożądanej).

Anna Burzyńska-Kamieniecka